

УДК 332.14

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-30

СКОРОБОГАТА Л. В.,

ОКСЕНЮК Т. М.

Хмельницький національний університет

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В АСПЕКТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Здійснено порівняльний аналіз основних показників регіонального розвитку України та виявлено основні тенденції й чинники їх динаміки. Обґрунтовано необхідність здійснення порівняльного аналізу показників регіонального розвитку для виявлення наявних резервів їх покращення та можливих шляхів використання виявлених резервів у стратегічному аспекті, базуючись на провідному досвіді окремих регіональних соціально-економічних систем.

Ключові слова: регіональний розвиток, стратегія розвитку, порівняльний аналіз, регіональні соціально-економічні системи.

L. SKOROBOGATA, T. OKSENIUK

Khmelnytskyi National University

REGIONAL SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS FUNCTIONING MAIN INDICATORS ASSESSMENT IN THE ASPECT OF TERRITORY DEVELOPMENT STRATEGIES ELABORATION

The Ukraine's administrative-territorial structure reform, which is currently in the active phase of implementation, aims to ensure the decentralization of authority and resources in order to provide local governments with more opportunities in ensuring and improving the level of socio-economic development. But the country's socio-economic development sustainable level is ensured, first of all, due to the evenly and sustainable development of its regions. The presence of significant disparities in regional development causes an increase in internal migration flows between the territories, contributing to the further deepening of existing problems. In this context, it is important to make programs for regional economic systems strategic development, based on comparative analysis, which will identify key issues of the region not only in comparison with the values of the studied indicators in retrospect, but also in the context of indicators of similar territories.

The purpose of the study is to carry out a comparative analysis of the main indicators of the Ukraine's regional socio-economic systems functioning. In the article carried out the comparative analysis of the main indicators of Ukraine's regional development and identified the main trends and factors of their dynamics. Substantiated the need for comparative analysis of regional development indicators to identify existing reserves for their improvement and possible ways to use them in the strategic aspect, based on the leading experience of regional socio-economic systems.

Keywords: regional development, development strategy, comparative analysis, regional socio-economic systems

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Стійкий рівень соціально-економічного розвитку країни забезпечується, в першу чергу, завдяки рівномірному й сталому розвитку її регіонів. Наявність значних диспропорцій регіонального розвитку обумовлює наростання внутрішніх міграційних потоків між територіями, сприяючи подальшому поглибленню існуючих проблем. В цьому контексті важливим є вироблення програм стратегічного розвитку регіональних економічних систем, базуючись на порівняльному аналізі, що дозволить виявляти ключові проблеми регіону не лише в порівнянні зі значеннями досліджуваних показників у ретроспективі, але й в контексті динаміки індикаторів розвитку аналогічних територій.

Формулювання цілей статті

Здійснити порівняльний аналіз основних показників функціонування регіональних соціально-економічних систем України.

Аналіз літературних джерел з даної тематики

Проблемам регіонального розвитку в Україні присвячується велика кількість наукових досліджень. Серед останніх досліджень, варто відзначити наукові здобутки Р. Білик [1], К. Мезенцева [2], С. Л. Шульца [3] тощо. В той же час, зростання обсягу можливостей, в тому числі фінансових, місцевої влади ставить до них вищий рівень вимог в контексті формування програм стратегічного розвитку підпорядкованих територій, а, отже, й вимагає пошуку нових підходів до формування інформаційних масивів даних, що слугували б базою для розробки стратегічних рішень.

Виклад основного матеріалу

Проведення порівняльного аналізу основних показників розвитку регіональних економічних систем варто розпочати з оцінки головного економічного підсумку їх функціонування – валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу (рис. 1).

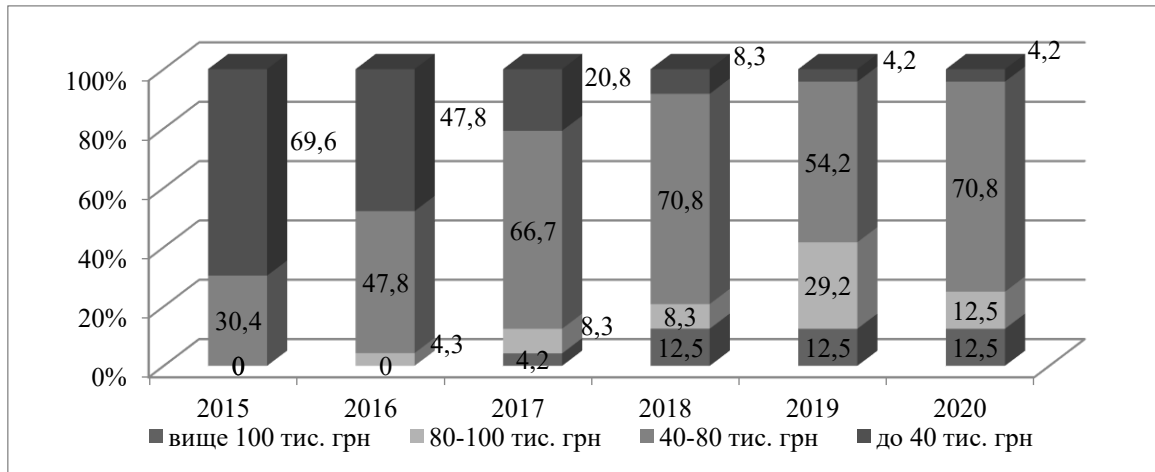

Рис. 1. Динаміка структурних змін регіонального розвитку за показником ВВП на одну особу в 2015–2020 рр.*

* побудовано і розраховано на основі даних [4]

Оцінка структурних зрушень в узагальнених показниках регіонального розвитку дозволяє засвідчити наявність чіткого зростаючого тренду частки регіонів з рівнем ВВП на одну особу, що має значення вище середнього по Україні, який, однак, мав місце лише до 2020 року. Натомість, за підсумками 2020 року можемо відзначити помітне погіршення ситуації з формуванням валового регіонального продукту. Так, якщо за підсумками 2019 року значна частина регіонів країни – 37,7 % – мала показник ВВП на одну особу вище 80 тис. грн, то у 2020 році їх частка складала всього 25 %.

Порівняємо діапазони відхилень показника ВВП на одну особу та чисельності населення регіонів України у 2020 р. (рис. 2).

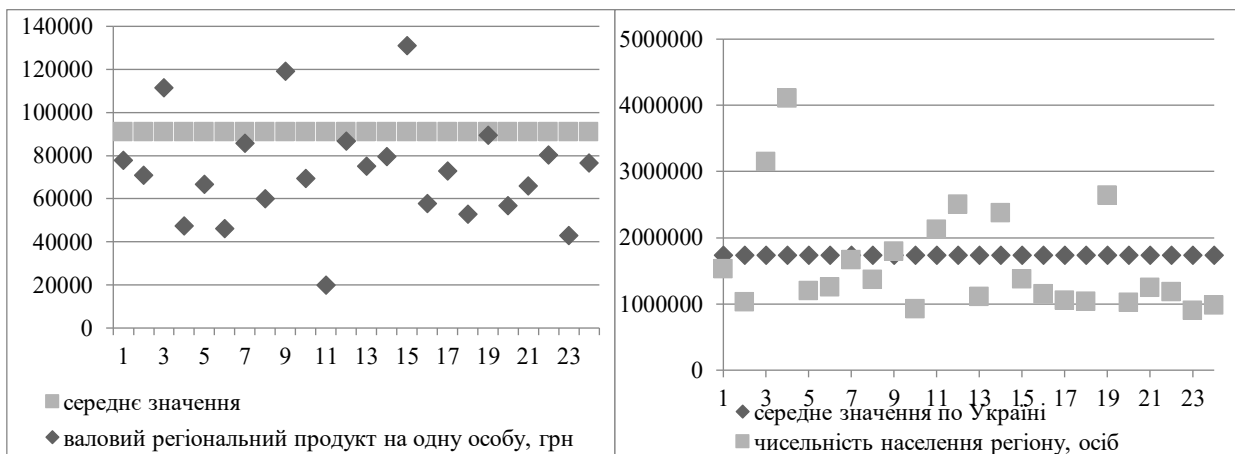

Рис. 2. Діапазон відхилень значень досліджуваних показників від середнього рівня по країні у 2020 р.*

* побудовано на основі даних [4]

** 1–24 – номери регіонів України в алфавітному порядку

Аналіз даних, представлених на рис. 2, дозволяє говорити про наявність помітної схожості в розподілі відхилень значень досліджуваних показників у 2020 році від їх середнього рівня по країні. Проте у чотирьох регіонах спостерігаються значні диспропорції між показниками чисельності населення і обсягу валового внутрішнього продукту на одну особу. Зокрема, мова йде про Донецьку, Київську, Луганську та Полтавську області. Так, Луганщина є єдиним регіоном, де обсяг валового внутрішнього продукту на одну особу не перевищує 20 тис. грн на рік, однак це пояснюється втратою значної частини саме промислово розвинених територій області. В той же час, цікаво відзначити, що саме Полтавська область є лідером в Україні за підсумками 2020 року, якщо говорити про рівень валового внутрішнього продукту на душу населення. Зокрема, в регіоні його значення перевищує 120 тис. грн на особу. При цьому, чисельність населення області є близькою до середнього рівня по країні, а, отже, немає підстав говорити про високе значення ВВП завдяки низько населеності регіону. Іншими словами, така висока результативність функціонування регіону має в своїй основі зовсім інші причини.

Порівняємо діапазон відхилень показника ВВП на одну особу та рівня розвитку мікропідприємництва в регіоні (рис. 3).

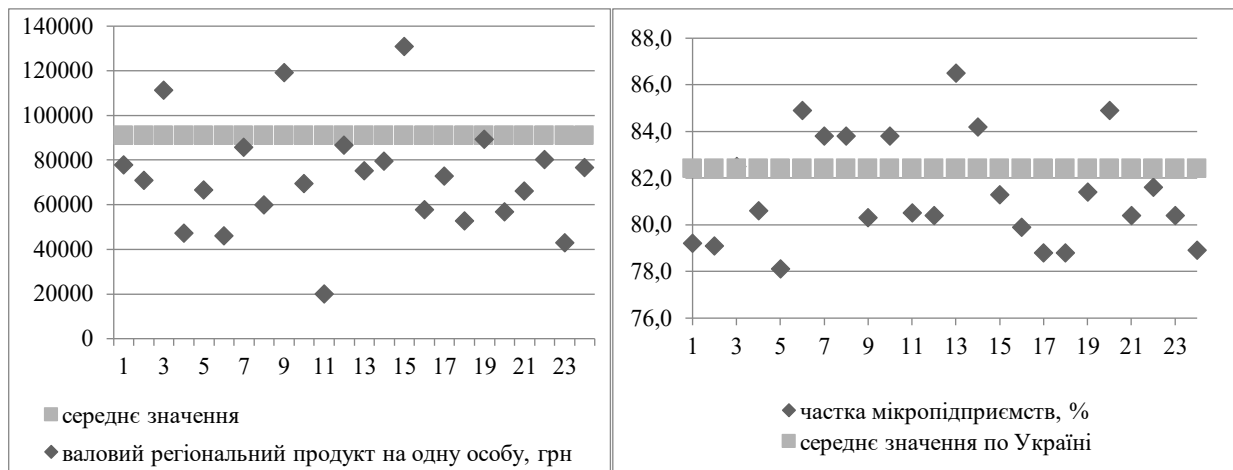

Рис. 3. Діапазон відхилень значень досліджуваних показників від середнього рівня по країні у 2020 р.*

* побудовано на основі даних [4]

** - 1-24 – номери регіонів в алфавітному порядку

Аналіз наведених даних дозволяє висловити припущення про низький рівень кореляції показників валового внутрішнього регіонального продукту на душу населення з показником частки мікропідприємництва в регіоні. Так, жодних помітних тенденцій у відхиленнях значень вказаних показників у досліджуваному періоді не простежується. Тобто ключовим чинником формування регіонального ВВП виступають зовсім не мікропідприємства, а ті суб'єкти господарювання, які використовують найману працю. Тому розглянемо динаміку структурних змін регіонального розвитку України за показником рівня зайнятості серед населення працездатного віку (рис. 4).

Дані рис. 4 засвідчують, що до початку 2017 року ще були присутні окремі деструктивні процеси на регіональних ринках праці і спостерігалася зниження частки регіонів з високим рівнем зайнятості серед працездатного населення, в тому числі і за рахунок росту тіньової зайнятості. Натомість, вже з 2017 року намітилися певні позитивні зрушення, основною причиною яких стала передача місцевим органам самоврядування повноважень у боротьбі з неофіційним працевлаштуванням. Це дозволило за підсумками 2019 року мати лише 4,2 % регіонів з рівнем зайнятості серед працездатного населення нижче 60 %. А фактично лише одна Волинська область відзначилася таким низьким рівнем зайнятості у досліджуваному періоді, що, переважним чином, пояснюється специфічною ситуацією в області з рівнем тіньової зайнятості населення на нелегальному бурштиновому видобутку.

Проте 2020 рік, як свідчать наведені дані, знаменувався значним регресом досягнутих показників абсолютно в усіх регіонах країни. При цьому, в даному випадку не можна говорити, що така ситуація стала наслідком пандемії COVID-19, оскільки найважчим у плані карантинних обмежень як для роботодавців, так і для найманих працівників, був саме 2019 рік.

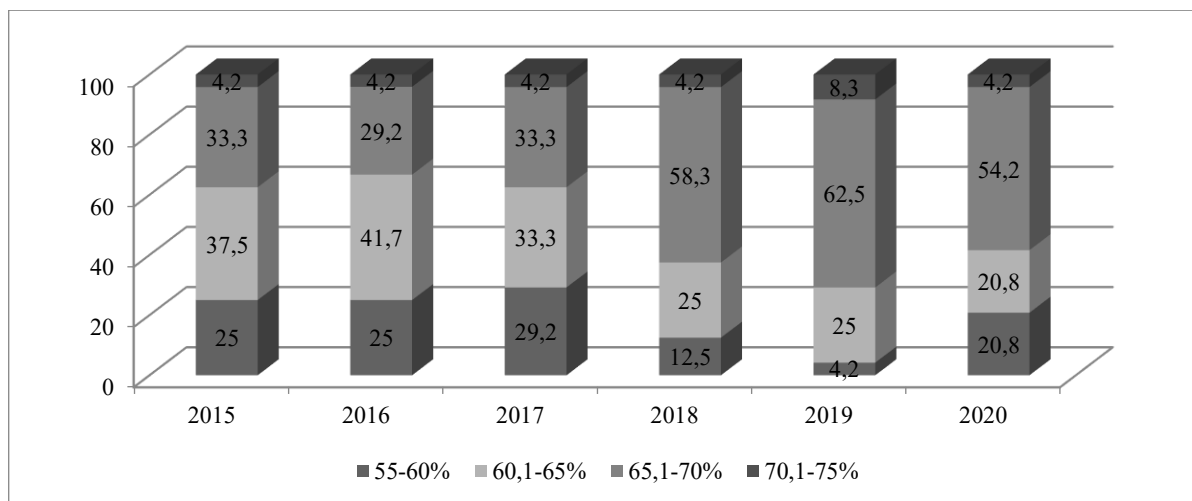

Рис. 4. Динаміка структурних змін регіонального розвитку за показником рівня зайнятості працездатного населення в 2015–2020 рр.*

* побудовано і розраховано на основі даних [4]

Тобто погіршення показників зайнятості по всій країні в цілому є наслідком, в першу чергу, змін у загальному економічному середовищі, спричинених вищим керівництвом держави, а, точніше, втілюваною

ним економічною політикою. В цьому контексті можемо відзначити, що завдання формування програм стратегічного розвитку для регіональних соціально-економічних систем значно ускладнюється, адже за наявної ситуації досить важко спрогнозувати поведінку вищого керівництва держави в економічній площині і, таким чином, врахувати весь спектр ризиків стійкому розвитку кожного окремого регіону.

В той же час, як показав проведений аналіз, в Україні наявні окремі регіони-лідери за тим чи іншим показником, що вимагає більш поглибленого дослідження основних умов і чинників такої ситуації для встановлення чітких векторів стратегічного розвитку у кожному регіоні, орієнтуючись на дані порівняльного аналізу та максимально ефективного використання наявного потенціалу кожної області.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Стійкий економічний розвиток держави неможливо забезпечити в умовах існування значних диспропорцій регіонального розвитку. Тому першочерговим завданням на даному етапі має бути створення умов та можливостей територіальним органам влади забезпечувати стабільний розвиток регіональних соціально-економічних систем у стратегічній перспективі. З цією метою можливим є базування процесів стратегічного прогнозування на порівняльному аналізі показників розвитку аналогічних територій з метою виявлення можливих резервів покращення і оптимальних шляхів для їх використання.

Література

1. Білик Р. Детермінанти регіонального розвитку у вимірі економічної безпеки України : монографія / Р. Р. Білик. – Львів, 2016. – 352 с.
2. Мезенцев К. В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : монографія / К. В. Мезенцев, Г. П. Підгрушний, Н. І. Мезенцева. – Київ: Принт-сервіс, 2014. – 132 с.
3. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення / за наук. ред. С. Л. Шульца. – Львів, 2018. – 205 с.
4. Державна служба статистики України : офіційний веб-ресурс. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

References

1. Bilyk R. (2016). Determinanty rehionalnoho rozvytku u vymiri ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia [Determinanti of regional development in measurement of Ukraine's economic security]. Lviv.
2. Mezentsev K. V., Pidhrushnyi H. P., Mezentseva N. I. (2014). Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia: monohrafiia [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization]. Prynt-servis, Kyiv.
3. Mekhanizmy realizatsii rehionalnoi polityky: otsinka efektyvnosti ta napriamy udoskonalennia [Mechanisms for implementing regional policy: evaluation of effectiveness and areas for improvement] (2018), za nauk. red. S. L. Shultsa. Lviv.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]: ofitsiinyi veb-resurs. URL: www.ukrstat.gov.ua

Надійшла / Paper received : 07.02.2021

Надрукована / Printed : 10.03.2021